

Żurawicka, Janina

Drugi kongres naukowców polskiego pochodzenia w Stanach Zjednoczonych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 17/1, 204-207

1972

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



Prelegent zademonstrował kilkanaście przezroczy, które wzbudziły zainteresowanie. W tym samym dniu dr Franciszek Nowak współprzewodniczył obradom sekcji *Historia litterarum pharmaciae*, w której wygłoszono 7 prelekcji.

W godzinach popołudniowych tego dnia uczestnicy zwiedzali miasto i wysłuchali koncertu organowego w kościele św. Jakuba na starym mieście. Natomiast wieczorem obejrżeli przedstawienie opery Offenbacha *Hoffmanowy povidku* w Tylovo Divadlo.

W czwartym dniu zjazdu, 23 września, wygłoszony został przez Norberta Stulę referat dra Franciszka Nowaka pt. *Osiągnięcia farmacji polskiej w dziedzinie historii* (tłum. na jęz. niemiecki przez E. Słodkowskiego). Referat ten wzbudził duże zainteresowanie.

Ogółem zgłoszono na Kongres 82 referaty, nie wszystkie one zostały jednak wygłoszone, gdyż pewna ilość delegatów na Kongres nie przybyła. Tak np. dr Henryk Pankiewicz z Akademii Medycznej w Łodzi zgłosił referat *Die Entstehung und Entwicklung der pharmazeutischen Fakultät in Łódź*, lecz do Pragi nie przybył. Również nie przybył I. P. M. Piniązko, który na Kongres zgłosił pracę *Muzeum Farmaceutyczne we Lwowie*.

Jednym z ciekawszych był referat Pawła Drabeka z Pragi *Apoteka domaci (Apteka domowa z roku 1595)*. W odczycie tym prelegent nawiązywał do czasów współpracy farmaceutów czeskich z aptekarzami krakowskimi.

W ostatnim dniu delegacja polska zwiedziła Muzeum Farmacji w Pradze. Muzeum to mieści się w dwóch pomieszczeniach, z których pierwsze robi wrażenie czynnej izby ekspedycyjnej. Założone zostało w 1956 r. przez dra farmacji Zdenka Hanzlička. Kierowniczką Muzeum zademonstrowała nam takse aptekarską z 1699 r., książkę recepturową z 1714 r. oraz wiele cennych zabytkowych naczyń aptecznych. Poinformowała nas również, że w Czechosłowacji istnieje obecnie 6 podobnych aptek muzealnych (w Bratysławie, Czerwonym Klasztorze, Klatowym, Kuksie, Lewicy, Pradze).

Na zakończenie wypada podkreślić sprawną organizację. Oprócz przewodniczącego dra Vaclava Ruseka, w pracach Komitetu Organizacyjnego udział brali również: dr Jaroslava Millerova — sekretarz generalny, dr Zdenek Hanliček — sekretarz *scientificus* oraz 15 innych osób. Kongres Historii Farmacji w Pradze był niewątpliwie dużym osiągnięciem naukowo organizacyjnym czechosłowackich historyków farmacji.

Franciszek Nowak

Stany Zjednoczone

DRUGI KONGRES NAUKOWCÓW POLSKIEGO POCHODZENIA W STANACH ZJEDNOCZONYCH

W dniach 23—25 kwietnia 1971 r. obradował na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku drugi kongres naukowców polskiego pochodzenia, zorganizowany przez Polski Instytut Naukowy w Ameryce.

Ogólne ramy programowe II Kongresu przypominały organizację Kongresu I, który odbył się w roku 1966¹. Obejmował dwa posiedzenia plenarne, otwierające

¹ I Kongres naukowców polskich w Ameryce, zorganizowany z okazji Milenium, odbył się w dniach 25—27 listopada 1966 r. Por. notatkę o tym Kongresie w „Kwartalniku” nr 4/1969, s. 777—779.

i zamykające obrady, oraz prace w 15 sekcjach reprezentujących następujące dyscypliny: historię, ekonomię, socjologię, prawo, nauki polityczne, psychologię, filozofię, literaturę, architekturę i sztuki piękne, teologię, matematykę i fizykę, nauki przyrodnicze, geografę, nauki techniczne, nauki medyczne.

Na uroczystym otwarciu wykład inauguracyjny wygłosił prof. Stanisław Ulam. Poświęcił go omówieniu pracy naukowej i dydaktycznej oraz wkładowi w światową naukę matematyków polskiego pochodzenia w Stanach Zjednoczonych. Na posiedzeniu zamykającym Kongres prof. S. Mrozowski, wybitny fizyk, przewodniczący Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce, wygłosił odczyt poświęcony 500-rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika.

W sekcjach odbyły się łącznie 24 posiedzenia, z tego najwięcej w sekcji historii, bo aż 4 z 20 referatami, w sekcji literatury 3 z 11 referatami i jedną zorganizowaną dyskusją (na temat twórczości S. Witkiewicza) oraz w sekcji nauk przyrodniczych 3 posiedzenia z 14 referatami. Pozostałe sekcje odbyły 1—2 posiedzenia każda, przeciętnie z 5—6 referatami na każdym posiedzeniu. W sumie wygłoszono 125 półgodzinych referatów oraz przeprowadzono 4 zorganizowane dyskusje na aktualne tematy naukowe i społeczne. Wyniki Kongresu podsumował prof. Damian Wandycz, dyrektor Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce, przewodniczący komitetu organizacyjnego Kongresu.

Już sam przegląd liczbowy posiedzeń i referatów daje obraz tej olbrzymiej imprezy naukowej, w której uczestniczyło około 500 osób. Kongres reprezentował w zasadzie środowisko naukowe amerykańskie. Naukowcy polskiego pochodzenia zamieszkujący Europę nie włączyli się do jego prac. Na ogólną liczbę 138 referentów i dyskutantów, aż 119 występowało jako przedstawiciele rozmaitych wyższych uczelni i placówek naukowych w Stanach Zjednoczonych, 17 reprezentowało uczelnie kanadyjskie, zaledwie 2 związanych było z uczelniami europejskimi.

Środowisko naukowe polsko-amerykańskie, wykazuje w ostatnich latach dużą dynamikę i obejmuje swoim zasięgiem poważną liczbę badaczy. Na wyższych uczelniach amerykańskich zatrudnionych jest około 2000 pracowników naukowych polskiego pochodzenia, Polski Instytut Naukowy w Ameryce liczy obecnie 500 stałych członków ze Stanów Zjednoczonych oraz 200 z Kanady². W skład Instytutu coraz liczniej wchodzi naukowcy z młodszego pokolenia, wychowani na uniwersytetach amerykańskich, potomkowie dawnych chłopów i robotników polskich, którzy wyemigrowali z kraju w poszukiwaniu pracy. Świadczy to o wielkim awansie społecznym tej grupy. Rzecz znamienna, że zestawiając nazwiska 166 osób aktywnie zaangażowanych w pracach Kongresu z 1966 r. z nazwiskami referentów na Kongresie z 1971 r. stwierdzimy w ich gronie zaledwie 47 osób z Kongresu I. Pozostałe osoby (około 120) to naukowcy, którzy włączyli się w pracę Instytutu w ciągu ostatnich kilku lat.

Językiem kongresowym był język angielski. Wyjątek stanowiło 6 referatów wygłoszonych po polsku, przeważnie przez osoby, które niedawno wyemigrowały z Polski.

Program obrad II Kongresu charakteryzowała olbrzymia preponderancja nauk humanistycznych i społeczno-politycznych nad pozostałymi. Na 135 referatów i wystąpień dyskusyjnych 88 dotyczyło nauk humanistycznych i społecznych, 33 nauk przyrodniczych, 8 technicznych i 6 teologii. Wydaje się, że uzasadnienia tego faktu szukać należy w założeniach programowych Kongresu oraz w ściślejszej więzi z polskością przedstawicieli nauk społecznych w przeciwieństwie do reprezentantów dyscyplin ścisłych, z natury rzeczy bardziej wrośniętych w naukę kraju, w którym obecnie żyją. Fakt ściślejszej więzi z polskością potwierdza ich szerszy udział w pracach instytucji i organizacji polonijnych oraz dane o przynależności naukowców

² Por. wywiad z Janem Librachem, sekretarzem Instytutu na łamach „Nowego Dziennika” Jersey City nr 4 z dn. 24 IV 1971.

polskich ze Stanów Zjednoczonych i Kanady do Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie — działającego w Londynie — jako jego członków zagranicznych. Otóż w roku 1967/1968 18 referentów II Kongresu posiadało członkostwo wydziału humanistycznego a tylko 1 wydziału przyrodniczego³ (w roku 1965/1966 analogicznie 14 i 2).

Tematyka obrad Kongresu, reprezentującego przecież tak wiele dyscyplin naukowych, była bardzo szeroka, charakter zaś referatów niejednorodny. Obok zagadnień syntetycznych i ogólnych wiele referatów dotyczyło przyczynków naukowych, niektóre oparte były na wspomnieniach osobistych. Większość jednak koncentrowała się wokół problemu, świadomie obranego przez organizatorów Kongresu, który dotyczył roli Polski i Polaków w cywilizacji światowej w latach 1918—1970⁴. Referaty wydobywały zarówno zasługi postaci wybijających się w kulturze i nauce polskiej i światowej jak też wydarzenia historyczne, osiągnięcia ekonomiczne, kulturowe, społeczne i naukowe rozstawiające imię Polski w przeszłości i w świecie współczesnym. Akcentowały to, wspomniane już 2 referaty plenarne. Tematyka związana ściśle ze sprawami polskimi dominowała w sekcjach humanistycznych i społecznych, w innych skupiała się ona przede wszystkim na historii danej dyscypliny, podkreślając osiągnięcia w niej uczonych polskich. Problemów polskich dotyczyło aż 91 referatów kongresowych, co stanowi prawie 2/3 wszystkich wypowiedzi. Liczba ta znacznie przekroczyła liczbę referatów o tematyce polskiej ogłoszonych na I Kongresie (62 co stanowi około 1/2). W ciągu pięciu lat, dzielących od siebie obydwie kongresy, wzrosło znacznie wśród badaczy polskiego pochodzenia zamieszkujących w Ameryce zainteresowanie Polską, wzrosło również nasilenie badań w tym kierunku. Problematyka związana z Polską, jej przeszłością historyczną i teraźniejszością w 1/3 obejmowała okres końca XIX i początków XX wieku, w 2/3 wojny światowej oraz Polski Ludowej. Warto podkreślić, że referaty o tematyce współczesnej z dziedziny socjologii, prawa i ekonomii oceniały na ogół obiektywnie rozmaite przejawy życia w Polsce Ludowej, z uznaniem podkreślały rozmach przekształceń gospodarczych kraju, industrializacji i związanej z nią zmiany struktury miast polskich, znaczenie w tym zakresie Ziem Odzyskanych, rolę Polski w organizacji RWPG. Nie brak było i głosów krytycznych. Dotyczyły one szczególnie zagadnień politycznych. Niektórym z nich zarzucić możnaby jednostronność w ocenach (np. w referatach poświęconych młodzieży pochodzenia inteligenckiego czy nowemu polskiemu kodeksowi karnemu), na których zaważyła z pewnością istniejąca w środowiskach emigracyjnych, szczególnie wśród starszego pokolenia tamtejszej inteligencji, niechęć do ustroju socjalistycznego. Na ogół jednak przeważał obiektywizm.

Z osiągnięć nauki polskiej oceniono pozytywnie badania i zasługi matematyków (aż 3 referaty), mechaników, neurologów, etnografów, historyków nauki, podkreślając wkład poszczególnych badaczy polskich w reprezentowane przez nich dziedziny. W sekcji filozoficznej, wysoko oceniono twórczość R. Ingardena (2 referaty), T. Kotarbińskiego, K. Ajdukiewicza i L. Chwistka. W innych sekcjach referaty poświęcono wybitnemu chemikowi Jakubowi Parnasowi, ekonomiście M. Kaleckiemu, geografowi i pedagogowi A. B. Dobrowolskiemu, etnologowi B. Malinowskiemu. W ciekawym, aczkolwiek dyskusyjnym, studium poruszono zasługi polityczne W. Witosa, omówiono działalność I. Paderewskiego. W sekcji literatury kilka referatów zawierało nowe spojrzenie na twórczość S. Wyspiańskiego, C. K. Norwida (praca oparta na nieznanymi rękopisach poety), S. Witkiewicza i M. Hłaski.

³ „Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie” Rok 1967/68. Londyn.

⁴ *Second Congress of Polish American Scholars and Scientist*, Columbia University, New York 1971 (Preface).

Osobną uwagę należy poświęcić poruszanej tak szeroko na Kongresie problematyce historii, struktury, procesu asymilacji i przemian w świadomości polskiej grupy etnicznej, zamieszkującej w Ameryce. Spraw tych dotyczyło kilka referatów w sekcjach: historii, socjologii oraz nauk politycznych. W Ameryce, która jest krajem imigrantów, mozaiką rozmaitych grup etnicznych, prace historyczne i socjologiczne poświęcone problemom etniczności prowadzone są bardzo szeroko przede wszystkim przez członków odpowiednich społeczności. Polska grupa etniczna, w porównaniu z innymi, pozostawała znacznie w tyle w badaniach na tym odcinku. Na Kongresie w 1966 r. zaledwie jeden referat dotyczył problematyki polonijnej. Natomiast Kongres obecny świadczy o włączeniu się naukowców polskiego pochodzenia w Ameryce w ogólny nurt badań z tego zakresu. Na Kongresie reprezentowano zarówno wyniki prac ankietowych, przeprowadzonych w środowiskach polonijnych nad postępowaniem asymilacji, jak też rozważania teoretyczne na temat czym jest grupa etniczna, jaka jest jej rola w wieloetnicznej społeczności amerykańskiej. W interesujących referatach poddano rewizji, obowiązującą w tradycyjnej nauce amerykańskiej, teorię tzw. *melting pot*, w myśl której kultura amerykańska powstaje poprzez wymieszanie we wspólnym tyglu subkultur wszystkich grup etnicznych składających się na społeczeństwo. W teorii tej podkreślone były wszystkie ujemne aspekty etniczności przeszkadzające w zespoleniu się kultury amerykańskiej w jeden twór. Wysunięte na Kongresie koncepcje zwracały uwagę na pozytywne strony istnienia grup etnicznych, traktując je jako wartościowy element społeczny, przeciwdziałający zarówno wyrównawczym tendencjom kultury masowej jak też alienacji danej grupy.

Z zagadnień dotyczących emigracji polskiej warto odnotować, charakterystyczny dla nastrojów panujących w amerykańskim środowisku polonijnym, wygłoszony w sekcji nauk politycznych referat, który omawiał krytycznie działalność polskich partii politycznych na obczyźnie w roku 1971. Autor referatu stwierdzał małą aktywność tych partii, rozczłonkowanie poglądów i ideologii oraz brak konstruktywnego programu w obecnej sytuacji międzynarodowej. Referat poddawał w wątpliwość sens dalszej działalności tych partii.

Widoczne na Kongresie zaangażowanie naukowców polskiego pochodzenia w badaniach nad emigracją polską uznać należy za jedno z najcenniejszych jego osiągnięć.

Kongres oceniony został w środowisku naukowym polsko-amerykańskim bardzo wysoko. Stwierdzono, że jest on wyrazem żywej potrzeby wzajemnego współdziałania naukowców i intelektualistów polskiego pochodzenia. Postanowiono zwoływać go co kilka lat, tworząc tym samym trwałą instytucję naukową.

Janina Zurawicka

Wielka Brytania

IV MIĘDZYKRAJOWA KONFERENCJA Z HISTORII KARTOGRAFII

Po trzech kolejnych konferencjach z historii kartografii, w których dwie pierwsze odbyły się w Londynie, trzecia w Brukseli, miejscem obrad konferencji IV była — w dniach 21—24 września 1971 r. — stolica Szkocji, Edynburg. Inicjatywie tych konferencji, wychodzącej od osób zgrupowanych wokół wydawanego przez C. Koeman *Imago Mundi*, odpowiadał skład uczestników, którzy (za wyjątkiem konferencji III) przybyli właśnie z krajów anglo-saskich i Francji. Fakt ten widoczny był również na ostatniej konferencji w Edynburgu, gdzie na 148 uczestników zdecydo-